

Nieuwsbrief
Jaargang
07

Nummer
19

April 2015

Dag beste kunstvriend,

Wij kiezen voor goed nieuws.
Op vrijdag 27 februari werd aan Verversdijk nr.11 in Brugge een gedenkplaat aangebracht. In deze woning ***"leefden en werkten Joe English en Elisa Goedemé van 1910 tot*** *(eind)* ***1913"***. Het initiatief ging uit van de Koninklijke Gidsenbond van West-Vlaanderen. Op deze wijze is Joe English zichtbaar aanwezig in de Brugse binnenstad voor de vele toeristen in de bootjes en de wandelaars. Want op de herdenkingsstenen van de Militaire kapel ontbreekt zijn naam bij de Brugse slachtoffers van WO I.

In dezelfde week op maandag beleefden wij een familiale hereniging. Voor het eerst sinds 1926 ontmoetten enkele kleinkinderen/nu senioren, van de families English en Goedemé elkaar! Bijna negentig jaar werden overbrugd. Naar aanleiding van onze powerpoint-presentatie over Joe en Elisa, kwam Guido Goedemé samen met zijn echtgenote en twee zussen vanuit het verre Tongeren naar Brugge. Een aangename kennismaking en tot onze verrassing ook met aangetrouwde Bruggelingen.

In ons hoofdartikel behandelen wij het gebruik van Joe's oorlogstekeningen door de "sublieme deserteurs " in Bezet België en Brugge in 1918.

Om de *"roots"* van Henry English op te sporen plannen wij een reis naar Ierland. De stamvader van de familie English uit Brugge was afkomstig uit Waterford. Dank zij vriendschappelijke contacten ter plaatse hopen wij meer te vernemen over de Ierse afkomst van Joe en de invloed op zijn kunst. Wat wij nu reeds in de planning hebben voor de vrienden van onze vereniging is een biografisch verhaal over Henry. Deze Ierse weesjongen integreerde zich voorbeeldig als inwijkeling. Hij werd een Ierse Bruggeling. Het wordt een boeiend hoofdstuk over Brugge in de tweede helft van de negentiende eeuw tot aan het einde van WO I. In onze volgende Nieuwsbrief brengen wij het resultaat van onze zoektocht naar het *"dierbare ERIN"* van Henry en Joe.

Piet De Baere Co English

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:

Joe English, Kunstschilder vzw
Vuldersreitje 2, 8000 Brugge
www.joe-english-kunstschilder.be

In dit nummer

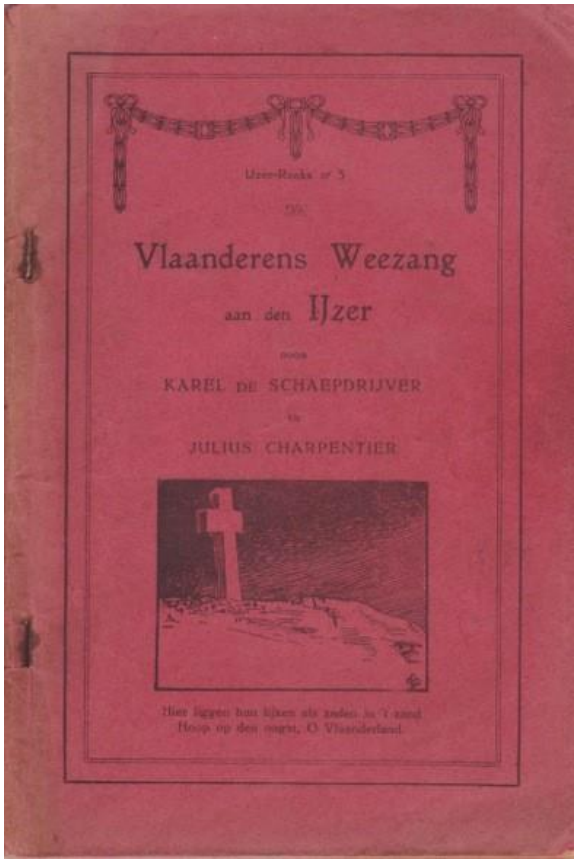
Tekeningen van Joe in bezet België en Brugge 14-18 pag 2
Vrienden van de vzw J.E., kunstschilder. pag 7
Gedenkplaat, Verversdijk 11
Recente schenkingen pag 8
Kunstkaarten en catalogus pag 8

Tekeningen van Joe English in “Bezet België en Brugge 14-18”

Piet De Baere

1. De Sublieme deserteurs en het ‘rode boekje” (1)

Een aantal illustraties die Joe tijdens WO I tekende werden niet alleen aan het IJzerfront verspreid bij de soldaten. Ze bereikten de Belgische vluchtelingen tot in Frankrijk, Engeland, Nederland en zelfs in Canada.

In welke omstandigheden gebeurde dat echter in “Bezet België”? (2)
Het was bijna onmogelijk om via de gewone post te corresponderen over de frontgrenzen heen. In de nacht van 30 april op 1 mei 1918 trokken Karel De Schaepdrijver en Julius Charpentier met nog enkele medesoldaten, door de overstroomde IJzervlakte in Stuivekenskerke naar de Duitse linies. Via Koekelare werden zij overgebracht naar Brugge waar zij 3 dagen in het Belfort werden opgesloten en ondervraagd, want zij hadden een speciale opdracht. Zij stelden zich voor als de afgezanten van de Frontbeweging. Hun doel was de “Raad van Vlaanderen” en de Vlaamse bevolking op de hoogte brengen van wat zij “Het IJzermartelaarschap der Vlamingen” noemden achter het front. Voor de enen waren het Vlaamse idealisten, voor anderen landverraders. Zij werden de “Sublieme deserteurs” genoemd. Door de Duitsers werden zij ingeschakeld in hun Flamenpolitik en anti-Belgische propaganda. In hun bagage hadden zij heel wat documenten en… afbeeldingen van tekeningen van Joe English. Daarmee stelden zij drie brochures samen. De zogenaamde “IJzerreeks” die zij als hulpmiddel gebruikten bij talloze discussies, in krantartikelen en op samenkomsten met de burgers.

Het derde boekje kreeg de titel: “Vlaanderens Weezang aan den IJzer” en de bijnaam “het bloedboekje”. Het had een rode kaft en beschreef een reeks van 79 vervolgingen die tussen juli 1917 en maart 1918 zouden gebeurd zijn. Het had als doel de burgers in bezet België te informeren over het feit dat de Vlaamse soldaten voortdurend getergd werden door de Belgische legerleiding, of vervolgd omwille van hun Vlaams-zijn. Het boekje werd geïllustreerd met foto’s van vervolgde personen en met 11 tekeningen van Joe English.

In “Bezet België” was dit rode boekje waarschijnlijk de éérste publicatie met oorlogstekeningen van Joe English. Twee jaar later zouden zijn tekeningen een ruime verspreiding kennen in Vlaanderen via “Ons Volk-Ontwaakt” en het herdenkings-album naar aanleiding van de “Joe English-hulde” in 1920.(3) Het Vlaamse publiek herkende onmiddellijk de tekeningen van Joe die, met akkoord van Elisa Goedemé echtgenote van Joe, tijdens het Interbellum verspreid werden door het IJzerbedevaartcomité.

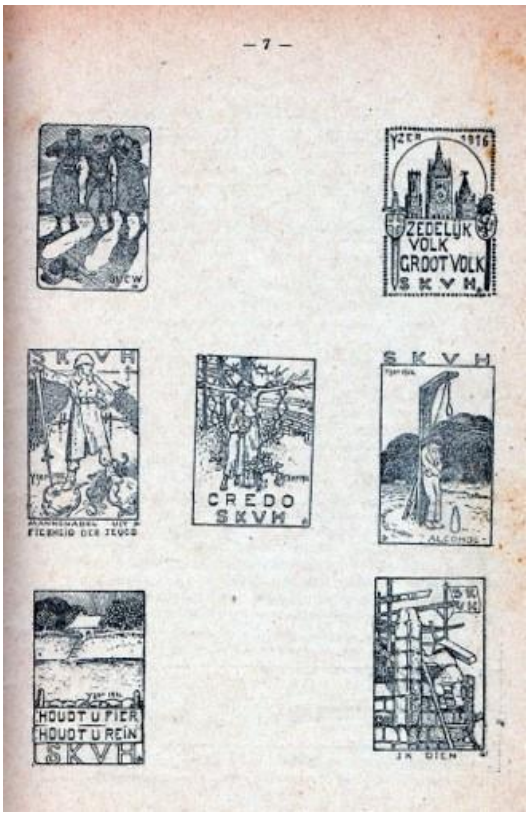
2. Welke tekeningen werden er gebruikt? (4)

De auteurs De Schaepdrijver en Charpentier beschikten niet over de originelen maar over afdrukken van Joe's tekeningen uit de jaren 1916-17. Elf tekeningen werden geselecteerd. Waarschijnlijk omdat die best pasten bij de inhoud en het opzet van deze brochure. Tussendoor wordt kort vermeld dat Joe de tekenaar was: "*de Blauwvoettekening van den Vlaamschen kunstenaar, den Ier Joe English.*" Wat niet helemaal correct is. Joe was wel van Engels-Ierse afkomst via zijn vader Henry, maar liet zich reeds in 1901 naturaliseren tot Belg, met alle gevolgen van dien… In 1914 werd hij opgeroepen als reservist van het Belgisch Leger.

Tekening 1. Op de kaftomslag en de titelpagina staat een groot wit kruis in de IJzervlakte omringd door tientallen kleine kruisjes voor de gesneuvelde soldaten. Deze tekening is een variant van het origineel dat verscheen in 1916 in het oorlogsnummer van "Ons Leven-Hoogstudent",SKVH, IJzer 1914-15-16. Op de tekening van het rode boekje werden de letters AVV-VVK en de zonneschijf weggelaten en vervangen door een Romeins kruis in plaats van het Iers, Keltisch kruis. De ondertekening is vervangen door het klaverblaadje (= Joe E. in Veurne). Na WO I werd naar het originele ontwerp het eerste Kruis geplaatst als Memoriaal van de IJzer in Kaaskerke-Diksmuide dat zich nu nog steeds boven de Crypte bevindt.

Tekening 2. (p.2) zoals Joe het Heldenhuldezerkje ontwierp in 1916 op vraag van het Heldenhulde-comité en met het vers van Cyriel Verschaeve "Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand…" Het werd in het "Mis en gebedenboek van den Vlaamschen soldaat" afgedrukt in 1917 blz. 103.

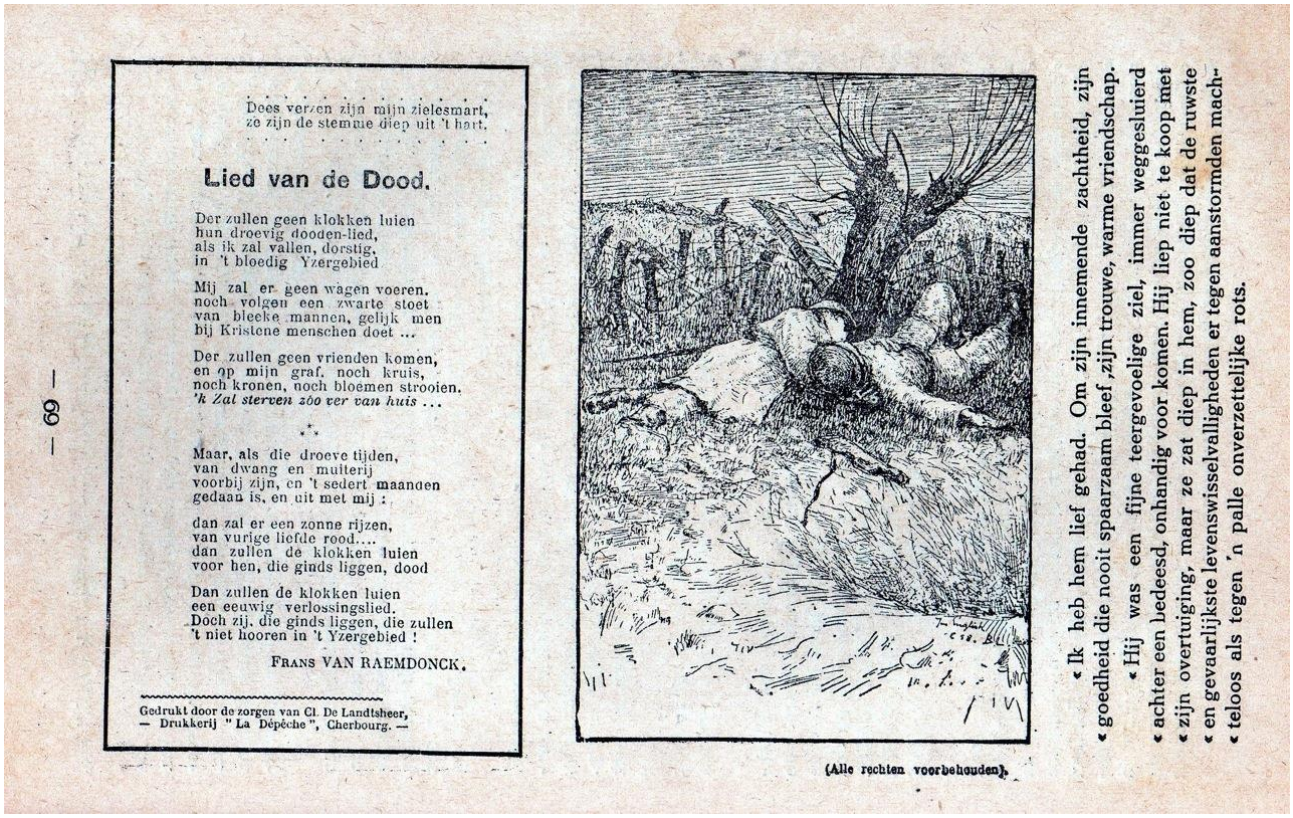
Tekening 3. Zeven sluitzegels (p.7) waarvan Joe er zes tekende voor het SKVH. Namelijk "Zedelijk volk groot volk", "Mannenadel uit fierheid der jeugd", "Credo", "Alcohol", "Houdt u fier, houdt u rein" en "Ik Dien". Allen gesigneerd met het klaverblad. Deze zegels kenden een zeer ruime verspreiding achter het IJzerfront. Het zijn stuk voor stuk miniatuurtjes met een symbolische betekenis. Ook voor ongeletterde soldaten was de betekenis duidelijk herkenbaar.

Tekening 4. Het briefhoofd "Vliegt de blauwvoet, Storm op zee" staat bovenaan de reclamefolder die verspreid werd door Clemens De Landtsheer van uit Cherbourg (Fr.) in 1917. De tekening werd aangebracht op postkaarten, briefomslagen en briefpapier.(5) Zie hoofding van onze nieuwsbrieven.

Tekening 5. (p.52) Onze Lieve Vrouw van den IJzer, zoals op de titelplaat van het "Gebed voor Vlaanderen" werd goedgekeurd door Mgr. Marinis, hoofdaalmoezenier van het Belgisch leger. Een variant van deze tekening verscheen ook in het "Mis- en gebedenboek" (p.161) maar dan zonder geweren. Joe schilderde O.L.Vr. van de IJzer ook op groot formaat (82 x 87) dit werd het religieuze icoon van de Vlaamse Frontsoldaten.

Tekening 6. Het gedachtenisprentje van De Gebroeders Van Raemdonck (p.69). De tekening werd ook gepubliceerd in het frontblaadje "Onze Temschenaars", nr.7, sept. 1917, p 5-6. Clemens De Landtsheer schreef een "in memoriam" voor Edward, Karel De Schaepdrijver voor Frans en Oscar Dambre een lovende recensie bij de tekening en het verhaal over de twee broers.

— 69 —

Dees verzen zijn mijn zielesmart,
ze zijn de stemme diep uit 't hart.

Lied van de Dood.

Der zullen geen klokken luien
hun droevig dooden-lied,
als ik zal vallen, dorstig,
in 't bloedig Yzergebied

Mij zal er geen wagen voeren,
noch volgen een zwarte stoet
van bleeke mannen, gelijk men
bij Kristene menschen doet ...

Der zullen geen vrienden komen,
en op mijn graf, noch kruis,
noch kronen, noch bloemen strooien.
'k Zal sterven zoo ver van huis ...

* * *

Maar, als die droeve tijden,
van dwang en muiterij
voorbij zijn, en 't sedert maanden
gedaan is, en uit met mij :

dan zal er een zonne rijzen,
van vurige liefde rood....
dan zullen de klokken luien
voor hen, die ginds liggen, dood

Dan zullen de klokken luien
een eeuwig verlossingslied.
Doch zij, die ginds liggen, die zullen
't niet hooren in 't Yzergebied !

FRANS VAN RAEMDONCK.

Gedrukt door de zorgen van Cl. De Landtsheer,
— Drukkerij " La Dépêche ", Cherbourg. —

(Alle rechten voorbehouden).

« Ik heb hem lief gehad. Om zijn innemende zachtheid, zijn « goedheid die nooit spaarzaam bleef, zijn trouwe, warme vriendschap. « Hij was een fijne teergevoelige ziel, immer weggesluierd « achter een bedeesd, onhandig voor komen. Hij liep niet te koop met « zijn overtuiging, maar ze zat diep in hem, zoo diep dat de ruwste « en gevaarlijkste levenswisselvalligheden er tegen aanstormden mach- « teloos als tegen 'n palle onverzettelijke rots.

Spoedig was er een tweede druk nodig van het rode boekje (4). Het was echter gevoelig dunner. Alle tekeningen van Joe waren eruit verdwenen! Een verantwoording voor die opvallende censuur werd niet gegeven. Wie de schrappingen oplegde en waarom, is nog altijd niet geweten. Hieruit blijkt wel hoe Joe's tekeningen een eigen leven gingen leiden en in 1918 in een context werden gebruikt waar hij geen weet van kon hebben. Daardoor werden de tekeningen van Joe soms als verdacht en ten onrechte door sommigen aanzien als de uiting van een gevaarlijke beweging. Reeds in oktober 1917 werd Joe erkend als een bekwaam kunstenaar en door de legerleiding officieel aangesteld als soldaat-kunstschilder van de "Section Documentaire Artistique de l'Armée Belge en campagne". Van toen af tekende en schilderde Joe vooral voor zijn eigen plezier en in opdracht van het Belgische leger. Eindelijk was hij weer kunstschilder maar nu aan het IJzerfront en in de verwoeste IJzergewesten.

3. Tekeningen van Joe English in "Bezet Brugge"

IJZER-REEKS N° 3

VLAANDERENS WEEZANG
AAN DEN IJZER

DOOR

KAREL DE SCHAEPDRIJVER EN JULIUS CHARPENTIER

— (Korporaals bij 't Belgisch Leger) —

2de verbeterde uitgave

Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand,
Hoop op den oogst, O Vlaanderland.

In het kader van de unieke tentoonstelling "Brugge in Oorlog 14-18" in de Stadshallen van Brugge, verscheen "Bolwerk Brugge. Bezette stad in 14-18". Sophie De Schaepdrijver (6) bezorgde de tekst: boeiend! In hoofdstuk 8 behandelt zij de Flamenpolitik van de Duitsers in Brugge onder de titel "Ondertussen: de Vlaamse politiek" (p.170-173). "Het ramkoersbeleid van Von Schröder, de admiraal van het bezette gebied, verklaart wellicht waarom de activistische aanwezigheid in Brugge veeleer zwak was… Toch vond in Brugge de beweging een bredere weerklank door het optreden van vijf Vlaamse soldaten die begin mei naar de Duitse linies waren overgelopen. Zij vermeldt alleen Carlos Van Sante en Vital Haesaert bij naam. Volgens Luc Vandeweyer waren er zeven sublieme deserteurs (7) waaronder de twee belangrijkste: Jules Charpentier en Karel De Schaepdrijver. Hun boekje "Vlaanderens Weezang aan de IJzer" werd ook in Brugge verspreid. Op deze wijze werden 11 oorlogstekeningen van Joe English via dit boekje reeds midden 1918 bekend.

Wij veronderstellen dat Elisa Goedemé door het rode boekje van de sublieme deserteurs voor het eerst kennis maakte met het oorlogstekenwerk van haar echtgenoot. Een tragisch verhaal! (8)
In het handige pocketboekje dat men als gids kreeg bij de tentoonstelling schrijft Sophie De Schaepdrijver "Het bezette Brugge hoort elke dag het gedreun van de kanonnen van het front, maar is geheel afgesloten van "zijn" soldaten aan de IJzer (p.13). Tussen de Brugse bewoners in het bolwerk van het Marinegebied en de Brugse frontsoldaten was contact onmogelijk". Dat is één van de redenen waarom er in het archief van de familie English zeer weinig brieven of documenten aanwezig zijn van of aan Elisa Goedemé uit de oorlogstijd. Jammer dat het "rode boekje" ontbrak op deze tentoonstelling.(9)

(1) De Schaepdrijver Karel en Charpentier Julius, Vlaanderens Weezang aan den IJzer. IJzerreeks nr. 3, Kortrijk 10 juni 1918, 92 blz. en vele illustraties. De drukker is niet vermeld. Het werd uitgegeven met financiële steun van de Duitse bezetter. Dank aan de familie Priem uit Brugge die ons het rode boekje bezorgde.
(2) Monballyu Jos, Deserteurs voor de Vlaamse zaak. De Klaproos, Brugge, 2012, 206 blz. blz. 77-78 wordt de propaganda van "de Vier" in het bezette gebied behandeld. Bij de bespreking van het boekje "Vlaanderens Weezang aan den IJzer" wordt geen aandacht besteed aan de illustraties waarvan 11 naar tekeningen van Joe English.
(3) De Baere Piet, Leven en Werk van Joe English door Filip De Pillecyn. In: Nieuwsbrief Joe English, kunstschilder, jg. 04, nr. 11, p 2-9
(4) Vandeweyer Luc, in Joe English 1914-1918. Kunstenaar tussen Frontbeweging en Activisme. vzw IJzertorenmuseum Diksmuide, 2008, 212 blz. Blz.147-154 wordt het werk van "English in de activistische propaganda" besproken.
(5) De Baere Piet, Joe English," in de Storm" tijdens WO 1. in Nieuwsbrief Joe English,kunstschilder, jg. 05, nr. 13, p 2-9.
(6) Sophie De Schaepdrijver, Bolwerk Brugge. Bezette stad in 14-18. Hannibal, 2014, 213blz.
(7) NEVB, p 2922.
(8) Degrande Valentin, Assebroek 1914-1918, eigen beheer, 2014, p.106. Onderpastoor De Smet uit Assebroek vroeg aan Elisa Goedemé en Bertha Van Oye om een dameskoor op te richten op zijn parochie. Hij sympathiseerde met het activisme in Brugge.
(9) Met dank aan de personen die de illustraties selecteerden voor "Bolwerk Brugge". Op blz.18 staat een prachtige foto met drie Brugse dames uit 1905. Het zijn de gezusters Fonteyne Sara en Celesta uit de Boeveriestraat, met in het midden Henriette English. Zij woonde op de Vrijdagmarkt 1 en werkte in het atelier van haar vader. Henriette was een oudere zus van Joe.

Vrienden van de VZW Joe English, kunstschilder

Dames en heren van de Koninklijke Gidsenbond,
Beste Vrienden van onze vereniging,
Beste bewoners van het huis aan de Verversdijk 11, Heer en mevr. **Prové – Thomaes.**

Namens de familie English-Goedemé en de VZW Joe English, kunstschilder danken wij van harte het bestuur en de voorzitter Jo Berten voor hun initiatief. Door deze gedenkplaat komen onze grootouders Joe English en Elisa Goedemé zichtbaar aanwezig in het Brugse straatbeeld. Wij vonden het belangrijk dat niet alleen Joe vermeld werd maar ook zijn echtgenote Elisa. Want het is mede dank zij haar ondersteuning dat Joe's kunst groeide, bekend en ook bewaard werd.
Hier aan de St.-Annarei hebben zij vier jaar samen gewoond en gewerkt. Na hun huwelijk in 1910 huurden Joe en Elisa deze woning aan de familie Hoste. Zij hadden een hechte vriendschap met de overburen Raphaël Rubbrecht en Bertha Van Oye, die pianoles kreeg van Elisa. In 1912 kregen zij ook hier hun eerste kindje, Lieveke. Joe was toen 30 jaar oud en Elisa 35. Het was voor beiden een drukke tijd maar ook de gelukkigste periode in hun leven. Al spoedig was deze huurwoning te klein geworden om hun beroep van kunstschilder en muzikante verder uit te bouwen ! Daarom kochten zij een stukje grond op St.-Michiels naast het huis van architect Huub Hoste. Met als gevolg dat hij de opdracht kreeg een kunstenaarswoning te ontwerpen, met het schildersatelier Noord gericht en een muzieksalon aan de achterzijde met zicht op de tuin. Eind december 1913 verhuisde Joe hun hele hebben en houden met paard en kar, dit kunnen we lezen in zijn brieven aan Elisa, die tijdens de verhuis met Lieveke in Antwerpen verbleef. Zij woonden er nauwelijks 8 maanden toen de eerste wereldoorlog uitbrak. Joe en Elisa werden op 1 augustus 1914 definitief van elkaar gescheiden.
Het huis aan de Verversdijk nr. 11 is de woning waar de Antwerpse Elisa en de Bruggeling Joe vier jaar gelukkig geleefd hebben, de langste periode van hun leven samen! Het is dan ook passend dat de vele Brugse wandelaars en toeristen dank zij deze gedenkplaat zullen herinnerd worden aan twee Vlaamse kunstenaars die hier leefden en werkten. Onze grootouders lieten ons een waardevolle kunst-erfenis na, waar wij fier op zijn en die wij met dankbaarheid proberen een bredere bekendheid te geven .
Nogmaals dank voor dit initiatief.

J.D. Woumen: Prentbriefkaarten met afbeeldingen van bekende Vlamingen.
W.M. Werken: stamboomgegevens over de familie English en Goedemé.
A.B. Temse: Essay over "Kerstmis in de Kunst" met Kerstnachtvisioen van J.E.
J.D. Slijpe: Prentbriefkaarten Belgische Standaard.
B.M. Diksmuide: digitale reportage over tentoonstelling Joe's Kunst.
M.N. Sijsele: -reliëf-plaat met afbeelding Joe English (1932)
-De originele werkbank van J.E.
N.M. Brugge: artikel over de oorlogstekeningen van J.E. (1994)
D.M. Brugge: Boeken met illustraties naar tekeningen van J. E.

Kunst- en Wenskaarten met schilderijen en tekeningen van J.E.

Ondergetekende : naam, voornaam, adres en handtekening.

……

……

❒ Bestelt hierbij …… reeks(en) 7 kunstkaarten (K 1 tot 7) = 14€ per reeks
❒ Bestelt hierbij …… reeks(en) 4 postkaarten (P 1 tot 4) = 8€ per reeks

(2 € per kaart) verzendingskosten inclusief vanaf minimum bestelling van 1 reeks

En schrijft € ……. over op rekening BE03 1210 4055 6384 van de vzw Joe English, kunstschilder, met vermelding: …… ex. kunstkaarten J.E.

Ook steunend "Vriend" worden?

Dat kan door eenmalig € 50,00 te storten op rekening nr. BE03 1210 4055 6384 van de VZW Joe English. Dan ontvangt u de catalogus en de nieuwsbrieven en wordt u uitgenodigd op onze volgende bijeenkomsten.

Ons handige en goed-ogende boek over "Joe's kunst" gedrukt bij Lannoo, Tielt, 2008, 98 blz. met kleurillustraties, is te verkrijgen door overschrijving van € 20,00 (portkosten inbegrepen) op rekening nr. BE03 1210 4055 6384 van VZW Joe English, met vermelding "cat. xx ex." We bezorgen het via de post.

Joe English